

UN DOCUMENT RECENT DESCOPERIT PRIVITOR LA RECRUTAREA MERCENARILOR DE CĂTRE MIHAI VITEAZUL

ŞT. ŞTEFĂNESCU

La întoarcerea din călătoria de studii întreprinsă în luna septembrie 1959 în R. P. Polonă, semnalăm existența în arhivele și bibliotecile din Varșovia și Cracovia a unor însemnante fonduri de documente deosebit de valoroase pentru studierea relațiilor româno-polone¹. Unele din aceste fonduri au fost parțial cercetate și în trecut de istoricii noștri; altele însă, achiziții recente, au rămas complet necunoscute. Arătăm, de pildă, că în Arhiva Centrală de Acte vechi din Varșovia (Archiwum Główne Akt Dawnych) în fondul Zamoyskij se află un însemnat număr de documente inedite, neinventariate încă, privitoare la domnia lui Mihai Viteazul. Variate prin conținutul lor, aceste documente, prin știrile pe care le cuprind, completează informația documentară — destul de bogată — pentru domnia lui Mihai Viteazul.

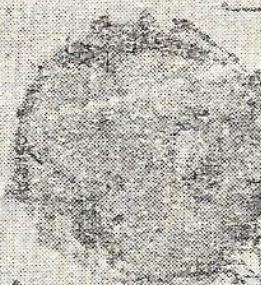
Unul din aceste documente — din 26 iunie 1597 — privește recrutarea și organizarea mercenarilor, baza oștirii lui Mihai Viteazul. Original slav, scris pe hîrtie, acest document permite să ne facem o imagine asupra marior sume de bani pe care le necesita întreținerea oastei de mercenari. Adresându-se oștenilor din diferite țări pe care îi solicită să se înroleze în oastea sa, Mihai Viteazul arată obligațiile la care el se angajează față de diferitele categorii de oșteni — călărași sau pedeștri — care ar răspunde chemării sale; domnul indică sumele de bani pe care le oferă acestora lunar, o sumă mai mare pentru călărași și alta mai mică pentru pedestre. În cadrul fiecărei din aceste două categorii principale, sumele variau în funcție de calitatea oștenilor; pentru oștenii de rînd se plătea mai puțin, pentru comandanți mai mult. Pentru comandanții de călărași se indica, pe lîngă leafa obișnuită, o anumită sumă — destul de mare — pentru masă. Astfel, în timp ce unui călăraș obișnuit î se plătea 5 taleri pe lună, unui iuzbașă — în afara celor 5 taleri — î se plătea pentru masă câte 15 taleri, iar căpitanilor câte 50 de taleri. Pentru pedeștrii se plătea lunar: 3 taleri oșteanului obișnuit, 4 taleri vătafului, 6 groși ceaușului și 12 groși iuzbașei.

Mihai Viteazul se angaja de asemenea ca, în afara plății sumelor amintite, să dea tuturor oștenilor care ar veni în oastea sa hrână — constând din pîine și carne — și unele arme ușoare: cuțite, chinjale (în orig. slav **ножи**).

¹ Cf. „Studii”, 1959, nr. 5, p. 232—235.

l'arrive à faire une grande partie de l'ouvrage. C'est à ce moment que j'arrive à Paris et je me rends à la bibliothèque de l'Institut pour étudier les manuscrits de l'époque. J'y trouve des documents très intéressants qui m'aident à écrire mon livre. Je continue à travailler sur mon livre et je finis par le terminer. Je le montre à mes amis et à ma famille et ils me disent qu'il est très bien écrit. Je le publie et il devient un succès immédiat. Je reçois de nombreux compliments et je suis très heureux.

Le livre est très bien accueilli et je reçois de nombreux compliments.

Domnul cere, în încheiere, stăpînitorilor vecini, dregătorilor de la punctele de trecere, schilerilor și ispravnicilor de la schele să îngăduie trecerea în Țara Românească a oștenilor ce ar dori să vină în armata sa, promițîndu-le la rîndu-i tot sprijinul său.

Data documentului, ca și știrile pe care el le cuprinde, confirmă și completează ceea ce se știa și din alte izvoare și anume că, începînd din 1597, Mihai Viteazul — care și înainte de această dată avea în armata sa mercenari¹ — caută să mărească numărul lor și să organizeze mai temeinic mercenarii de sub comanda sa. Aceștia devineau tot mai necesari nu numai ca factor militar important în luptele împotriva turcilor, dar și ca instrument în mâna domniei, îndreptat împotriva puterii marilor boieri ce manifestaseră și manifestau semne de desolidarizare față de politica domnului.

În septembrie 1597 Mihai Viteazul declară reprezentantului imperial că în acțiunile sale nu poate să conteze pe steagurile boierești, ci în special pe mercenari².

Momentul chemării de către Mihai sub steagurile sale a unui număr sporit de mercenari și a organizării lor este fixat în 1597 și de cronică țării. „După aceia — se spune în cronică, sub data de 1597 — Mihaiu vodă deacă pierdu atîția voini, el fu scîrbit. Si începu a trimite pen toate țările streine, ca să strîngă voini viteji, și aduse leși și cazaci și de tot feliul de oameni, carii erau de folosu...”³

Din cronică lui Baltasar Walther se vede de asemenea că în anul 1597 Mihai Viteazul, în dorința-i de a-și întări autoritatea și de a continua luptele împotriva turcilor, „adună o oaste numeroasă. În luna iulie, plătea fiecăruia din cei 15.000 de străluçi ostași (cavaleriei) câte 5 taleri și aştepta din Transilvania alte șase mii de silezieni”⁴.

Este important de arătat că în aprilie 1597 dietele din Moravia și Silezia votau ajutoarele ce urmău să fie trimise în Transilvania și Țara Românească⁵. Împăratul Rudolf al II-lea transmitea principelui Sigismund Bathory hotărîrea luată pentru ajutorarea lui și a lui Mihai Vodă cu o oaste de 4000 oameni, căreia urma să i se plătească solda din visteria imperiului, începînd de la 1 iunie. Era vorba de 2000 de călăreți și 2000 de pedestrași. Plata pentru călăreți era fixată la 5 taleri, iar pentru pedestrași la 4 taleri⁶.

În luna iunie împăratul trimitea o însemnată sumă de bani pentru întreținerea celor 4000 de ostași din preajma lui Mihai⁷. Acestea nu primește însă banii, ei fiind reținuți de Sigismund Bathory, ceea ce a contribuit la slăbirea încrederii față de principe⁸. Baltasar Walther ne informează că „pe la mijlocul lui iulie <1597> fu trimis la Tîrgoviște nobilul, valorosul și prea iscru-

¹ Intr-un raport din 19 aprilie 1595 adresat de Marco-Venier bailo dogelui venețian se arată că sub steagurile lui Mihai alergau din toate părțile un mare număr de ostași „pentru faima marii vitejii și a generozității sale” (A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IV. *Acte și scrisori, 1593—1595*, București, 1932, p. 199).

² A. Veress, *Documente*, vol. V, p. 94.

³ *Istoria Țării românești, 1290—1690. Letopiseșul Cantacuzinesc, ediție critică*. C. Grecescu și A. Simionescu, ed. Acad. R.P.R. Buc. 1960, p. 60.

⁴ D. Simionescu, *Cronica lui Baltasar Walther despre Mihai Viteazul în raport cu cronicile interne contemporane*, în *Studii și materiale de istorie medie*, III, 1959, p. 92—93.

⁵ Hurmuzaki, III/2, p. 239.

⁶ A. Veress, *Documente*, V, p. 63.

⁷ *Cronica lui Baltasar Walther*, p. 93.

⁸ A. Veress, *Documente*, V, p. 71.

situl ostaș domnul Henric Lassota silezianul, ca el însuși să plătească în fiecare lună, cât timp va fi nevoie, lefurile celor deocamdată 4000 de călăreți de elită¹. La 31 iulie 1597, din Tîrgoviște, Lassota îンștiința pe împăratul Rudolf al II-lea că, datorită faptului că nu li s-a plătit solda, mercenarii au năvălit în palatul lui Mihai vodă, cu înjurături și amenințări de moarte². Cu toate cererile repetate, adresate de Lassota împăratului, să i se trimită banii necesari întreținerii celor 4000 de ostași, acești bani vin tot mai greu și nu îndeajuns³. Lassota este silit să facă apel la Mihai Vodă, care avansează de mai multe ori bani și pentru solda mercenarilor pe care se angajase să-i plătească împăratul⁴.

Faptul că în 1597 Mihai Viteazul recrutează un mare număr de mercenari — a căror întreținere presupunea o însemnată sumă de bani — că, pe lîngă aceasta, el este în măsură să avanseze bani și lui Lassota, arată că domnul Țării Românești dispunea la această dată de venituri considerabile. Ele erau rezultatul firesc al victoriilor răsunătoare repurtate de domn împotriva turcilor, a înlăturării vremelnice a dominației otomane, a refacerii economice — de scurtă durată, de altfel — a țării. Redresarea economică a țării a constituit baza materială a succesului acțiunilor întreprinse de domn în anii 1597—1598, care au dus la întărirea puterii centrale, la creșterea autorității ei. Un loc important în cadrul acestor măsuri l-a ocupat — o arată izvoarele menționate — crearea unei puternice oștiri în dependență directă față de domnie.

Comparînd știrile din documentul recent descoperit cu cele din izvoarele cunoscute pînă acum referitoare la recrutarea și plata mercenarilor în vremea lui Mihai Viteazul constatăm că ele adaugă elemente noi, importante, pentru cunoașterea acestei probleme.

Față de scrisoarea adresată de Mihai Viteazul bistrițenilor prin hotnogul de pedeștri Borbely Marton⁵, ca și de alte izvoare⁶, nouă document descoperit aduce în plus informații despre plata diferențiată a comandanților de pedeștri sau călărași, indicîndu-se precis gradele comandanților mercenarilor și suma ce se plătește fiecăruia comandant.

Prin indicarea marilor sume ce se plăteau mercenarilor, datele din acest document arată și ele că politica fiscală dusă de Mihai Viteazul, a cărei consecință a fost ruinarea în mare măsură a gospodăriilor producătorilor direcți, a fost determinată în primul rînd de întreținerea oastei sale de mercenari⁷.

Impunînd țărânimiea la mari sarcini fiscale ca să poată plăti oastea de mercenari, Mihai Viteazul a pierdut un aliat prețios în lupta pe care ducea, atât pe plan intern cât și extern. O cauză a rapidei lui căderi este și aceea că n-a știut să folosească în suficientă măsură, în acțiunile pe care le-a întreprins, marile energii populare.

¹ *Cronica lui Baltasar Walther*, p. 93.

² A. Veress, *Documente*, V. p. 79.

³ *Ibidem*, p. 83, 88—89, 100—103, 107, 113—114, 114—116, 120—122.

⁴ *Ibidem*, pp. 97, 104—106, 108—109, 111, 113—114, 114—116.

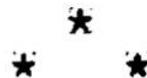
⁵ Hurmuzaki, XII, p. 44.

⁶ Cf. R. Generalul R. Rosetti, *Istoria artei militare a românilor pînă la mijlocul veacului al XVII-lea*, București, 1947, p. 305.

⁷ Nepuțința țărânimii de a face față sarcinilor financiare la care era impusă a făcut ca Mihai Viteazul, chiar de la sfîrșitul anului 1597, să fie obligat să apeleze tot mai frecvent la împăratul Rudolf al II-lea, care cu mare greutate și numai în mică măsură îi satisfacă repetatele cereri de bani (Hurmuzaki, XII, passim; A. Veress, *Documente*, V, passim).

Documentul recent descoperit, pe lîngă importantele știri istorice pe care le cuprinde, prezintă un deosebit interes și ca document de limbă. Deși în el se păstrează multe formulări stereotipe, caracteristice documentelor slave, stilul nuanțat în care este scris, relativ multele cuvinte de origină românească întrebuințate, oglindesc o puternică influență a limbii române în actele de cancelarie ale vremii.

Documentul fiind găsit într-o arhivă dintr-o țară slavă și știindu-se din izvoare că în armata de mercenari a lui Mihai Viteazul erau mulți poloni, cazaci, sârbi, bulgari, este în afară de orice îndoială că el era adresat în special acestor popoare¹.

1597 (7105) iunie 26.

† Милостію в[о]жію, Іѡ Михаїл воевода и господинъ въсю земле 88гро-
влахинское пишет господство-ми сю книгъ господства ми вам вонницим кого
вари шт кое земле хокет биті и кого юнакъ шт где хокет биті и хокет да
слаждит и бити юнакъ за слаждев и хокет код господства-ми слаждит вари съе
кони вари пешенски много здравіє ви приносим господства-ми и по силѣ ви
говорим господства-ми како шт врѣмѣ еже хокет видете сю книгъ господства-
ми а ваш милості да гледати кое вонници хокет слаждбо да слаждит и хокет
прийти бити код господства-ми слаждити, а ваш милості сице да знаніе кое
вонници хокет бити съе кони кълъраш, а господства-ми хокю плати лаф юна-
ком за един кон по є талер за мес[е]ца, а кого хокет биті юзбаш вонници,
а господства-ми хокю плати им по кони лаф на един кон по є талер за м(е)-
с(е)ца и за трапеза а по є тал(ер) и къпиганешм кого хоке тбиті къпигтан, паки хокю
им плати господства-ми лаф наа кон по є тал(ер) и за трапезантал(ер) за м(е)с(е)ца
а кое юнаци хокет биті пешенски, а господства-ми хокю платї ним лаф един,
юнаком по г талер й на кътаси по д тал(ер) и на чевш по ѕ ցрош и на юз-
баш по ві ցрош за м(е)с(е)ца и хокю плати господства-ми въсем юнацим
вари колико юнац хокеті прїти да слаждит код господства-ми и хокю дати
ним и жстие хлѣб и мѣсо и нож где хокет исквінти се юнац и хокет шест-
вовати да прїдет 8 господства-ми и где хокет прїачити се тем юнацим да
минует како да прїдет до господства-ми вари 8 кое земле или 8 кое мѣст или
8 кого скал(a) хокет прїти тем юнаци вари на кого господарь вари на кого
скелѣрилѣ и 8 кого дръжево хокет биті а господства-ми молим и прошем
въсе братіе и господарърим и въсем скелерим и въсе исправниц шт скеле шт час еже
хокет прїти тем юнац да минует да прїдет до господства-ми а ваш милості
да гледати тери да и шетавиті минует да прїдет 8 господства-ми ере
хокет слаждит, а господства-ми хокю слаждит ваш милості каре за что хокет
поръчати ваш милості до господства-ми а господства-ми за въсе хокю слаждити
ваш милості тон ви молим и дам знаніе ваш милости и господь богъ ви вese-
(лнт) въ здрастко амин

¹ De altfel, din unele știri documentare se vede și reacțiunea unora dintre stăpînitorii acestor popoare față de cererea lui Mihai. În anul în care domnul Țării Românești dădea documentul amintit, regele polon prin manifestele sale către sălahta și starostii de la frontieră interzicea cetătenilor poloni trecerea frontierelor și înrolarea lor în serviciul de arme al străinilor (cf. I. Corfus, *Mihai Viteazul și polonii*, București, 1938, p. 41 și urm.).

Инс месеца юни 8с дни в лѣто 386
(Scris cu roșu) **Іw Михаїл воевод милостию божію господній**
Іw Михаїл воевод (m.p.).

Archiwum Główne Akt Dawnych, Varšovia, fondul Zamoyskij.
Orig. slav. hîrtie, pecete timbrată, căzută.

1597 (7105) iunie 26.

† Din mila lui dumnezeu, Io Mihail voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei, scrie domnia mea această carte a domniei mele vouă oștenilor, care din ce țară veți fi și care oștean de unde va fi și voiește să slujească și să fie oștean de slujbă și voiește să slujească lîngă domnia mea cu cal sau pedestru, multă sănătate vă dorește domnia mea.

Și după acestea, vă spunem domnia mea, de vreme ce veți vedea această carte a domniei mele, milostivirea voastră să vadă care oșteni vor să slujească cu slujbă și vor să vină să fie lîngă domnia mea să slujească, milostivirea voastră aşa să știți, care oștean va fi cu cal, călăraș, domnia mea voi plăti leafă oșteanului de cal cîte 5 taleri pe lună, iar care va fi iuzbașa oștenilor, domnia mea îi voi plăti pentru cal cîte 5 taleri pe lună și pentru masă cîte 15 taleri și căpitanilor, care va fi căpitan, iarăși le voi plăti domnia mea de cal cîte 5 taleri și de masă 50 taleri pe lună. Și care oșteni vor fi pedeștri domnia mea le voi plăti leafă unui oștean cîte 3 taleri și pentru vătaf cîte 4 taleri și pentru ceauș cîte 6 groși și pentru iuzbașa cîte 12 groși pe lună. Și voi plăti domnia mea tuturor oștenilor, orice oștean va veni să slujească pe lîngă domnia mea, și voi da și hrana, pâine și carne, și cuțit (chinjal)¹. Și oriunde se vor răscumpăra oșteni și vor să vină la domnia mea și unde se va întîmpla acelor oșteni să treacă ca să vină la domnia mea în orice țară sau în orice loc sau la orice scală vor veni acei oșteni, la orice domn, sau la orice schiler, sau la orice stăpînire va fi, domnia mea ne rugăm și cerem tuturor fraților și domnilor și tuturor schilerilor și tuturor ispravnicilor de la schele, din ceasul în care vor sosi să treacă acei oșteni să vină la domnia mea și milostivirea voastră să vadă și să-i lase să treacă la domnia mea să slujească, iar domnia mea voi slui milostivirii voastre, la orice va porunci milostivirea voastră domniei mele, iar domnia mea pentru toate voi slui milostivirii voastre. Aceasta vă rugăm și vă dăm știre milostivirii voastre. Și domnul dumnezeu să vă bucure cu sănătate, amin.

S-a scris luna iunie 26 zile în anul 7105 (1597).

Io Mihail voievod din mila lui dumnezeu, domn.

Io Mihail voievod (m.p.).

Archiwum Główne Akt Dawnych, Varšovia, fondul Zamoyskij.
Orig. slav, hîrtie, pecete timbrată, căzută.

¹ În orig. slav *ножъ*.